

2D-4 Smient *Anas penelope*

D4.1 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De smient is in het winterhalfjaar in Nederland een algemene en talrijk voorkomende vogelsoort. Het aantal wordt geschat op meer dan 1.000.000 ex. (Bijlsma et al., 2001). Belangrijke broedgebieden liggen in Scandinavië en Rusland. De eerste doortrekkers en wintergasten arriveren in september. De grootste aantallen verblijven hier in de meeste winters in december. In zachte winters ligt het aantal hoger dan tijdens strenge winters. In maart en april verlaten de meeste smienten ons land en vindt doortrek plaats vanuit Engeland en België/Frankrijk (Speek & Speek, 1985; Lensink et al., 2002). Als broedvogel is de soort in Nederland bijzonder schaars (Sovon, 2002).

Smienten zijn uitgesproken herbivoren vogels die in de winterperiode vrijwel uitsluitend in graslandgebieden voorkomen. Ze prefereren de fijnere grassoorten. In voorkomende gevallen kan ook recent ingezaaid wintergraan worden benut. Smienten foerageren vooral 's nachts. Het foerageren duurt in de winter tot in de ochtend (Rijnsdorp, 1984, 1986). Overdag rusten de vogels bij voorkeur op of nabij wateren; zoals zandwinplassen en tichelgaten. Aan het begin van de avond (rond een uur na zonsondergang) worden rustplaatsen verwisseld voor foerageergebieden in de omgeving. Lokaal foerageren de smienten nabij de rivieren (oevergraslanden) en brede wettingen e.d. in kleinere aantallen overdag. Bij sterke verstoring vertrekken ze naar grotere wateren en gaan meer in de nacht foerageren.

In het winterhalfjaar is de smient in Noord-Brabant een talrijk voorkomende vogel, met name in het westen van de provincie nabij de grote rivieren en de Biesbosch (Provincie Noord-Brabant, 2002). Als broedvogel komt de smient sporadisch voor.

D4.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

- * Beschermde inheemse diersoort.
- * Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Beleidskader

Op 12 november 2002 is in de Tweede Kamer een motie aangenomen, waarin er bij de regering op werd aangedrongen onder voorwaarden de jacht op grauwe ganzen, kolganzen en smienten weer te openen. Om de jacht op deze soorten weer te openen zou een wetwijziging plaats moeten vinden van artikel 32 van de F&Fwet. De minister heeft de voorkeur gegeven aan een breed gedragen oplossing. Deze oplossing zou gevonden moeten worden door met een aantal partijen gezamenlijk tot overeenstemming te komen over het beheer van overwinterende ganzen in Nederland.

Deze partijen waren: Het Ministerie van LNV het IPO (Interprovinciaal Overleg), de Land en Tuinbouw Organisatie (LTO), Vereniging Natuurmonumenten (NM), Staatsbosbeheer (SBB), FPG (Federatie particulier Grondbezit), de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV) en de Vogelbescherming (VB).

Uit dit overleg in het beleidskader ganzen en smienten voort gekomen. In het beleidskader is afgesproken dat voor ganzen en smienten 80.000 ha gedoog/foerageergebied wordt aangewezen waar de vogels ongestoord kunnen foerageren. De oppervlakteverdeling gebeurt in verhouding tot de aanwezigheid van ganzen en smienten gedurende de winterperiode. Voor de Provincie Noord-Brabant houdt dit in dat 3.384 ha gedooggebied zal worden aangewezen. Binnen de aangewezen hectares zullen de ganzen en smienten ongestoord kunnen foerageren en zal door het rijk via Programmabeheer subsidie worden verleend. Buiten de aangewezen gebieden zal een vrijstelling gelden voor het verjagen en weren van ganzen en smienten. Daarnaast kan de provincie op basis van artikel 68 van de F&Fwet ontheffing verlenen voor het verjagen met ondersteunend afschot voor de niet begrensde gebieden.

Het tot uitvoering brengen van het Beleidskader zal in drie fases plaatsvinden (zie tabel 1.1). Op het ogenblik zijn de provincies bezig met de voorbereiding van Fase 2. Met name het aandeel akkerbouw in de gansrijke gebieden zijn voor het aanwijzen van de geschikte gedooggebieden een handicap. Het probleem in Noord-Brabant is dat er nauwelijks gebieden van 500 hectare aaneengesloten grasland te vinden zijn. Effectiviteit van de opvanggebieden in Noord-Brabant zullen ook door de Faunabeheereenheid worden gevolgd.

Het proces van de aanwijzing heeft vertraging opgelopen doordat tussentijds in de kamer is besloten dat het aanwijzen van de gebieden dient te gebeuren op basis van vrijwilligheid. Voor Noord-Brabant houdt dat in dat de aanwijzing nog niet volledig is voltooid. De provincie is nog in overleg met de grondgebruikers en eigenaren om het totale quotum in te vullen.

Gedooggebieden

Nederland heeft internationaal een verantwoordelijkheid ten opzichte van overwinterende dieren. Het waterrijke Nederland biedt in de winter miljoenen ganzen en eenden een onderdak. Wanneer deze dieren mogen worden verstoord of gedood dan zal dit verantwoord moeten gebeuren. Ook zal er gezien de verantwoordelijkheid ten aanzien van deze diersoorten gedooggebieden moeten worden aangewezen. Uit onderzoek van o.a. Alterra is gebleken dat met name ganzen en smienten goed te sturen zijn. Door consequent optreden kunnen ganzen en smienten naar bepaalde gebieden worden verdreven om daar te verblijven.

Door de partijen is besloten dat de uitwerking van het beleidskader gefaseerd zal gebeuren door middel van drie fases. Deze fases zijn weergegeven in tabel 1.1. De provincie Noord-Brabant heeft ervoor gekozen om gedurende fase 1 geen ontheffing te verlenen en de schade te vergoeden.

Door de Minister is vervolgens in samenspraak met de beleidskaderpartners een stappenplan opgesteld waaraan de aangewezen gebieden moeten voldoen om in aanmerking te komen.

Gedooggebieden zijn van kracht gedurende de periode 1 oktober tot en met 31 maart van ieder jaar. Gedurende deze periode zal buiten de gedooggebieden al het mogelijke in het werk gesteld moeten worden om schade aan landbouwgewassen te voorkomen. Buiten de gedooggebieden is de vrijstelling voor het verjagen van kracht op basis van artikel 65 van de wet. Aanvullend is het voor provincies mogelijk ontheffing (artikel 68) af te geven voor het verjagen met ondersteunend afschot op en nabij schadegevoelige percelen tot 12.00 uur. Na het middaguur zullen andere aanvullende verjaagmethode worden ingezet om schade te voorkomen.

Provinciale invulling

Provincie Noord-Brabant heeft aangegeven dat zij het beleidskader zal volgen. Op dit moment zijn door de provincie een tweetal gebieden aangewezen en is men druk doende ook de laatste hectares voor het invullen van het quotum te realiseren.

De Provincie heeft ook haar beleid t.a.v. de vrijstelling ingevuld. Binnen de gedooggebieden is het niet zijn toegestaan ganzen en smienten te verjagen op basis van artikel 65 van de F&Fwet. Daarbuiten zal zij onder bepaalde voorwaarde ontheffing verlenen voor het verjagen met ondersteunend afschot.

Beleidskader Faunabeheer

Op 1 september 2004 is het Beleidskader Faunabeheer vastgesteld. In dit Beleidskader is afgesproken dat voor overwinterende ganzen en smienten landelijk 80.000 ha gedoog/foerageergebied wordt aangewezen, waar de vogels ongestoord kunnen foerageren. Het Beleidskader richt zich op de kolgans, grauwe gans, en smient. Daarnaast noemt het Beleidskader ook de brandgans en kleine rietgans, omdat deze vaak samen foerageren met de eerstgenoemde soorten.

De Provincie Noord-Brabant volgt het beleidskader. Op termijn wordt 3.384 ha foerageergebied voor overwinterende ganzen en smienten aangewezen. Momenteel heeft de Provincie 2 gebieden aangewezen: de Beerse Overlaet en de Vughtse Gement (ca. 1.600 ha).

Binnen de foerageergebieden mogen ganzen en smienten niet worden verjaagd in de periode van 1 oktober t/m 31 maart. Buiten de foerageergebieden mag dat wel op basis van de provinciale vrijstelling Flora- en faunawet. Ter voorkoming van schade aan gewassen worden ontheffingen verleend voor afschot op alle kwetsbare gewassen, eerste jaars- en overjarig grasland. Ontheffingen worden niet verleend voor aangewezen foerageergebieden voor ganzen en smienten (periode 1 oktober – 1 april).

D4.3 Schade aan belangen

D4.3.1 Mogelijke schade aan belangen

Schade aan gewassen

Bekend is dat smienten schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten (tabel D4.1) (Oord, 2002).

Smienten hebben een voorkeur voor relatief extensief geëxploiteerde graslanden met soorten als veldbeemdgras, geknikte vossesartaar en fioringras (Rijnsdorp, 1984, 1986). Daarnaast prefereren smienten een korte grasmat (Owen, 1973; Rijnsdorp, 1986; Jacobsen, 1992). Op percelen met gras korter dan 10 cm bleek er een negatief verband te bestaan tussen de lengte van het gras en de opnamesnelheid van het voedsel (Jacobsen, 1992). In de Zaanstreek hadden de smienten een voorkeur voor percelen met een graslengte van 2-3 cm, gras van 6 cm werd niet meer begraasd. Door percelen met een bepaalde frequentie te bezoeken werd het gras op een korte en ideale lengte gehouden.

Tabel D4.1 Bekende schade door smient (Oord, 2002).

Teelt	Schade	Periode
Granen	vraatschade	najaar/winter
Grasland	vraatschade	herfst, winter, voorjaar
Graszaad en graszoden	vraatschade, bevuilding vertrapping	winter
Boerenkool	vraatschade	winter
Vollegrondsgroenten algemeen ¹	vraatschade	

¹ o.a. asperges, knolvenkel, knolselderij, en krotten

Smienten vluchten bij voorkeur naar open water. Indien de afstand tussen foerageerplaats en water groter is neemt de groepsgrootte toe (Mayhew & Houston, 1989).

D4.3.1 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

Schade aan gewassen

Smienten hebben in het verleden in de winterperiode schade veroorzaakt grasland, graszaad, granen en suikerbieten. Schade is beperkt tot het Deltagebied en het rivierengebied. De totale schadebedragen voor de hele provincie in de periode 1999-2002 zijn opgenomen in tabel D4.2. In tabel D4.3 zijn de schadegevallen per postcodegebied uitgesplitst voor de periode 2003-2005. De gegevens geven voor recente jaren geen trend in gemelde schade aan.

Tabel D4.2 Getaxeerde gewassenschade smient in Noord-Brabant in 1999-2002 (Bron: Faunafonds).

Jaar	Getaxeerde schade (in €)
1999	20.078
2000	5.437
2001	4.002
2002	11.639

Tabel D4.3 Gewassenschade (in €) door smienten per postcodegebied in Noord-Brabant in 2003-2005 (Bron: Faunafonds).

Postcode gebied	2003		2004		2005	
	Aantal meldingen	Getaxeerde schade	Aantal meldingen	Getaxeerde schade	Aantal meldingen	Getaxeerde schade
426	5	2.159	7	11.227	1	1.188
461			1	105		
462					1	0
465	2	1.237				
467	3	3.346	3	0	1	71
468	3	1.752				
470	1	188				
474	1	0	1	147	1	0
475	1	870				
476					1	0
479	8	3.930	2	814	8	1.153
487	3	699	2	433		
492			1	843	2	50
494	1	422	1	451	1	0
525	3	519	2	522		
536			1	0		
539	7	4.374	11	7.442	7	1.775
Totaal	38	9.496	32	21.984	23	4.237

D4.3.3 Schade aan belangen in de toekomst

Schade aan gewassen

Verwacht mag worden dat net als in de afgelopen vijf jaar, smienten in de komende jaren in de winter schade aan gewassen (met name grasland en graszaad) zullen veroorzaken. Schade kan zich in principe in het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid voordoen waar schadegevoelige gewassen geteeld worden. Gezien de schadegevallen in het verleden zal schade met name optreden in het Delta- en rivierengebied.

D4.4 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

D4.4.1 Mogelijke maatregelen

Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om smienten te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afscherpende of werende middelen worden ingezet. Zie voor in te zetten middelen § 1.5.1 (Zwart-Roodzant et al., 1999).

Afschot van enkele smienten zal een verjagend effect hebben op de overige smienten. Deze zullen zich mogelijk verspreiden over omliggende percelen. Smienten blijken erg verstoringgevoelig te zijn voor jacht (Brown, 1989; Madsen, 1988), waarbij uitgeweken wordt naar gebieden zonder verstoring (Owen et al., 1986; Madsen, 1988). Onduidelijk is wat het effect van afschot is op de langere termijn. Moeilijkheid bij het verjagen van smienten is dat ze overdag op grote open wateren verblijven en 's nachts foerageren op binnendijkse graslanden. Bestrijding op schade percelen zou met name 's nachts plaats moeten vinden.

De effectiviteit van verjaging is o.a. afhankelijk van de aanwezigheid van geschikte foerageergebieden in de omgeving. Vanuit dit oogpunt is het wenselijk dat er voldoende geschikte gedoooggebieden aangewezen worden waar smienten mogen foerageren. Smienten kunnen dan naar deze gedoooggebieden worden verjaagd. Op basis van literatuuronderzoek concludeerde het Faunafonds dat smienten zich goed laten verjagen naar dergelijke foerageergebieden.

In gedoooggebieden of in extensief beweidde natuurgebieden kunnen gunstige omstandigheden voor smienten gerealiseerd worden door water in het gebied vast te houden waardoor plas-dras situaties ontstaan. Daardoor worden gunstige foerageeromstandigheden voor de smient gecreëerd.

Ter voorkoming van schade aan graslanden zouden schadegevoelige percelen niet met een te korte grasmat de herfst/winter in moeten gaan.

D4.4.2 Maatregelen in het verleden

Jachtwet

Tot 1999 was de smient in de winter (van 1 september t/m 31 januari) bejaagbaar. De aantallen afgeschoten dieren lagen in de jaren tachtig rond de 500 dieren, dit aantal is in de jaren negentig opgelopen tot meer dan 2000 dieren (Bron: KNJV).

Vanaf 1999 was voor afschot een vergunning nodig.

In 1999 zijn er 6 vergunningsaanvragen ingediend voor afschot van smienten ter voorkoming en bestrijding van schade aan landbouwgewassen, en in 2000, 2001 en 2002 zijn er jaarlijks 2 aanvragen ingediend. Alle aanvragen zijn afgewezen.

Flora- en faunawet

In de periode 2002-2005 zijn er 21 ontheffingsaanvragen ingediend voor smient, waarvan er 4 zijn verleend, 12 zijn geweigerd en 4 zijn ingetrokken of niet in behandeling zijn genomen (van 1 aanvraag is onbekend wat het resultaat was) (Bron: Beleidsnota Provincie Noord-Brabant en gegevens Faunabeheereenheid). In november 2005 is een ontheffing op voorhand aan de Faunabeheereenheid verleend voor aan verjaging ondersteunend afschot ten oosten van de A16. Deze ontheffing is een combinatie voor het verjagen met ondersteunend afschot van overwinterende grauwe en kolganzen en smienten. In het totaal zijn 79 machtigingen afgegeven.

D4.5 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting

- Smienten zijn sporadisch in Noord-Brabant aanwezig als broedvogel. De Faunabeheereenheid acht ten aanzien van deze smienten geen handelingen noodzakelijk.
- De smient is een talrijk voorkomende vogel in het winterhalfjaar in Noord-Brabant, met name nabij de grote rivieren en het Deltagebied.
- Smienten hebben in het verleden schade veroorzaakt aan gewassen (diverse teelten).
- De verwachting is dat smienten ook in de toekomst schade aan gewassen zullen veroorzaken.

Conclusie

- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen buiten aangewezen foerageergebieden kunnen afschermende/werende/verjagende middelen worden ingezet op schadegevoelige percelen.
- Ten aanzien van de overwinteraars in het beleidskader van kracht. Op basis van het beleidskader worden foerageergebieden aangewezen waar smienten kunnen foerageren. Op deze wijze kan schade veroorzaakt door smienten worden beperkt.
- De provincie draagt zorg voor de invulling en aanwijzing van de foerageergebieden. Aangewezen gebieden maken automatisch deel uit van dit plan.
- Ontheffing: de ontheffing die de Faunabeheereenheid aanvraagt is gebaseerd op het beleidskader. In het beleidskader zijn afspraken gemaakt over tijden aantallen en gebieden waar handelingen wel of niet zijn toegestaan of waar een subsidie/schadevergoeding wordt uitgekeerd.

Advies

- Monitoring: met als doel een vollediger beeld te krijgen van het effect van het verjagen naar de foerageergebieden in relatie toe de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Invulling van de resterende hectares die voor de volledige invulling van het beleidskader noodzakelijk zijn.
- Onderzoek: Bij de Faunabeheereenheid is het bekend dat Noord-Brabant te maken heeft met twee soorten smienten. In het westen van Noord-Brabant heeft men te maken met smienten die zich overdag ophouden op grote open wateren, deze smienten worden ook wel plassmienten genoemd. Deze smienten gaan als het donker is foerageren. Het beleidskader geeft voor deze smienten geen handvat voor verjaging. De Faunabeheereenheid acht het dan ook zinloos voor deze categorie smienten ontheffing aan te vragen. Het vergoeden van schade ligt hier meer in de hand. Daar tegenover staat de aanwezigheid van de zogenaamde poldersmienten. Deze smienten verblijven de gehele dag in het polderlandschap. Deze dieren kunnen effectief worden verjaagd. Het is noodzakelijk dat er onderzoek gedaan worden naar waar sprake van plassmienten en waar van poldersmienten.
- Onderzoek: Effectiviteit van de maatregelen afgesproken op basis van het beleidskader.

D4.6 Literatuur

- Brown R.A. 1989. Is there competitive interaction between Light-bellied Brent Geese and Wigeon on Trangford Lough. In: J. Harradine (ed.). Proceedings Seminar: Wigeon – current trends and future needs. B.A.S.C. Rossett, UK.
- Ebbing, 2003. Advies aan Faunafonds inzake heropening jacht op kolgans, grauwe gans en smient. Alterra, Wageningen.
- Jacobsen O.W. 1992. Factors affecting selection of nitrogen-fertilized grassland areas by breeding Wigeon *Anas penelope*. Orn. Scand. 23: 121-131.
- Madsen J. 1988. Autumn feeding ecology of herbivorous wildfowl in the Danish Wadden Sea. And impact of food supplies and shooting on movements. Dan. Rev. Game Biol. 13(4): 1-32.
- Mayhew P.W. & D. Houston 1989. Feeding site selection by Wigeon *Anas penelope* in relation to water. Ibis 131: 1-8.
- Oord, J.G., 2002. Handboek Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht.
- Owen M. 1973. The winter feeding ecology of Wigeon at Bridgwater bay, Somerset. Ibis 115: 227-243.
- Owen M. & G.J. Thomas 1979. The feeding ecology and conservation of wigeon wintering at the Ouse Washes, England. J. Appl. Ecol. 16: 795-809.
- Provincie Noord-Brabant, 2005. Beleidsnota Uitvoering Flora- en faunawet 2006 - 2010. Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.
- Provincie Noord-Brabant, 2002. Beleidsnota Uitvoering Flora- en faunawet. Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.
- Rijnsdorp A.D. 1984. Verspreiding, seizoenverloop en aantalsontwikkeling van overwinterende Smienten *Anas penelope* in Nederland. Limosa 57: 1-6.
- Rijnsdorp A.D. 1986. Winter ecology and food of Wigeon in inland pasture areas in the Netherlands. Ardea 74: 121-128.
- Voslamber B., E.A.J. van Winden & M.W.J. van Roomen 2000. Midwintertelling van watervogels in Nederland, januari 1996. SOVON-monitoringrapport 97/04. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Zwart-Roodzant, M.H., R. Stokkers, S. Zwanenpol & H. Bosch, 1999. Wildschade in Nederland. Praktijk onderzoek voor de Akkerbouw en Vollegondsgroenteteelt, Lelystad.